

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Першы прарэктар БДУКМ

_____ А. А. Корбут

« ____ » _____ 2016 г.

Рэгістрацыйны № ВД- _____ /вуч.

ДЫРЫЖЫРАВАННЕ

*Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
на вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці*

*1-17 03 01 Мастацтва эстрады (на напрамках),
напрамку спецыяльнасці*

1-17 03 01-01 Мастацтва эстрады (інструментальная музыка)

Мінск
БДУКМ
2016

СКЛАДАЛЬНІК

А. А. Кудзін, дацэнт кафедры мастацтва эстрады ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

У. М. Каральчук, дэкан факультэта народных інструментаў установы адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі», дацэнт;

В. А. Немцава, старшы выкладчык кафедры народна-інструментальнай музыкі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат мастацтвазнаўства

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай мастацтва эстрады ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 9 ад 16.04.2015 г.);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 1 ад 29.10.2015 г.)

Адказны за рэдакцыю: В. Б. Кудласевіч

Адказны за выпуск: А. А. Кудзін

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная дысцыпліна «Дырыжыраванне» ўваходзіць у блок спецыяльных і агульнапрафесійных музычна-тэарэтычных дысцыплін, якія складаюць у студэнтаў веды, навыкі і ўменні, неабходныя для будучай прафесійнай дзейнасці. Якасць фарміравання дырыжорскага выканальніцкага майстэрства ўзаемазвязана з вывучэннем такіх дысцыплін, як «Тэорыя музыкі», «Аналіз музычных форм», «Гісторыя музыкі», «Інструментазнаўства і інструментоўка», «Чытанне і аналіз аркестравых партытур», «Фартэпіяна» і інш.

Асноўная мэта вучэбнай дысцыпліны «Дырыжыраванне» – авалоданне студэнтамі асновамі дырыжорскага выканальніцтва.

Рэалізацыя пастаўленай мэты вызначае *задачы* вучэбнай дысцыпліны:

- фарміраванне прафесійнай зацікаўленасці студэнта ў развіцці эстраднага (джазавага) аркестравага выканальніцтва;
- развіццё шырокага музычнага кругагляду студэнта, фарміраванне і выхаванне музычнага густу;
- развіццё індывідуальных дырыжорскіх і арганізацыйных здольнасцей;
- авалоданне мануальнай тэхнікай і выхаванне эмацыянальна-валявых якасцей;
- авалоданне прыёмамі і метадамі самастойнай работы над музычным тэкстам.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнты павінны *ведаць*:

- сутнасць і тэарэтычныя асновы дырыжорскага выканальніцтва;
 - асноўныя этапы работы дырыжора над партытурай;
 - асаблівасці мануальнай дырыжорскай тэхнікі;
 - прынцыпы драматургіі музычнага твора і яго формы;
- умець*:
- дырыжыраваць творы розных жанраў і стыляў;
 - аналізаваць нотны тэкст з пункту гледжання музычна-тэарэтычных, мастацка-выканальніцкіх асаблівасцей;
 - складаць план паэтапнай работы над творам;

– ажыщяўляць у дырыжорскай тэхніцы паказ аўфтактаў, дынамікі, тэмпу і яго змены, паўз і фермат, акцэнтаў і сінкоп, мясцовых і агульных кульмінацый;

– арганізаваць самастойныя заняткі па ўдакладненні тэхнікі дырыжыравання і вызначыць іх змест, мэту і задачу;

– паказаць штрыхі ў дырыжорскім жэсце;

– паказаць акцэнты і сінкопы;

– паказаць аўфтакты да розных долей;

– паказаць паўзы і ферматы;

валодаць:

– дырыжорскімі жэстамі;

– дырыжорскай артыкуляцыяй;

– асноўнымі схемамі дырыжыравання;

– дырыжорскай палачкай.

У адпаведнасці з вучэбным планам на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Дырыжыраванне» ўсяго адведзена 94 гадзіны, з якіх 34 гадзіны – аўдыторныя заняткі (індывідуальныя). Рэкамендаваная форма кантролю ведаў студэнтаў – экзамен.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

Тэмы	Колькасць гадзін
	аўдыторныя (індывідуальныя) заняткі
<i>Уводзіны</i>	1
<i>Тэма 1.</i> Мануальная тэхніка	2
<i>Тэма 2.</i> Аўфтакт. Сутнасць і прызначэнне аўфтакта	2
<i>Тэма 3.</i> Пазіцыі рук. Выкарыстанне дырыжорскай палачкі	2
<i>Тэма 4.</i> Асноўныя схемы тактавання ў дырыжыраванні	4
<i>Тэма 5.</i> Тэмп у дырыжыраванні	4
<i>Тэма 6.</i> Дынаміка ў дырыжыраванні. Прыёмы і спосабы паказу дынамікі	4
<i>Тэма 7.</i> Штрыхі ў дырыжорскім жэсце. Паняцце артыкуляцыі	3
<i>Тэма 8.</i> Спецыфіка дырыжыравання акцэнтаў і сінкоп	3
<i>Тэма 9.</i> Паўзы, цэзурны, ферматы	3
<i>Тэма 10.</i> Пераменны метр і размер. Поліметрыя і полірытмія	3
<i>Тэма 11.</i> Дырыжорска-выканальніцкі аналіз твора	3
Усяго...	34

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Уводзіны

Сутнасць і спецыфіка вучэбнай дысцыпліны «Дырыжыраванне», яе змест. Мэты і задачы дысцыпліны. Сувязь курса з іншымі спецыяльнымі дысцыплінамі: гісторыя музычнага мастацтва, сальфеджыя, гармонія, поліфанія, аналіз музычных форм, аркестравы (эстрадны) клас, выкладанне спецыяльных дысцыплін, інструментоўка, чытанне аркестравых партытур і інш.

Тэма 1. Мануальная тэхніка

Мануальная тэхніка дырыжора. Асноўныя задачы мануальнай тэхнікі. Прынцыпы пастаноўкі дырыжорскага апарату: свабода і эканомія руху, апераджальнасць, гукарух і мелас, мастацкая мэтаздольнасць. Прыёмы выкарыстання мануальнай тэхнікі: пачатак гучання музыкі, дасягненне адлюстравання тактавых схем, адпаведнасці метра і рытму, вызначэнне характару гучання музычнага твора.

Тэма 2. Аўфтакт. Сутнасць і прызначэнне аўфтакта

Аўфтакт – галоўны элемент у структуры дырыжорскага жэста. Састаўныя элементы дырыжорскага жэста. Сутнасць і прызначэнне аўфтакта, яго роля ў дырыжорскім працэсе. Разнастайнасць аўфтактаў. Структура аўфтактаў. Функцыі і віды аўфтактаў. Асноўныя правілы выканання аўфтактаў да поўных і няпоўных долей такта. Работа над практыкаваннямі па ўдакладненні паказу розных відаў аўфтактаў на музычных прыкладах (клавiры, дырэкцыёны, партытуры).

Тэма 3. Пазіцыі рук. Выкарыстанне дырыжорскай палачкі

Пазіцыі рук у дырыжыраванні як сродак мастацкай выразнасці. Паняцце плана, пазіцыі рук і дырыжорскага дыяпазону. Прынцыпы выбару пазіцыі рук у дырыжыраванні ў адпаведнасці з фактурай, нюансам, тэмпам, характарам выконваемага музычнага фрагмента. Класіфікацыя пазіцый рук па вертыкалі і гарызанталі. Функцыі рук дырыжора, іх каардынацыя і дыферэнцыяцыя.

Дырыжорская палачка і яе прызначэнне. Становішча дырыжорскай палачкі.

Практыкаванні на расслабленне дырыжорскага апарату (кісьць, прадплечча, плечавы пояс). Практыкаванні на расслабленне рук пры ўжыванні дырыжорскай палачкі.

Тэма 4. Асноўныя схемы тактавання ў дырыжыраванні

Пабудова простых метрарытмічных дырыжорскіх схем (двухдольныя, трохдольныя, чатырохдольныя). Прынцыпы пабудовы складаных схем тактавання (пяцідольныя—дванаццацідольныя размеры). Прынцып падбору дырыжорскай схемы ў адпаведнасці з тэмпам і метрарытмічным выкладаннем музычнага матэрыялу.

Сутнасць прынцыпу графічнай дакладнасці дырыжорскага жэста і тэхналогія яго ўвасаблення ў дырыжорскім выканальніцтве.

Вызначэнне шляхоў пераадолення магчымых парушэнняў адпаведнай графічнасці дырыжорскага жэста ў працэсе засваення простых і складаных метрарытмічных дырыжорскіх схем.

Тэма 5. Тэмп у дырыжыраванні

Паняцце аб тэмпе. Віды тэмпаў. Тэрміналогія тэмпаў і яе пераклад. Метраном і яго прызначэнне. Узаемаабумоўленасць тэмпу і характару ў музыцы. Паступовае змяненне тэмпаў (*accelerando*, *ritenuto*, *rallentando*, *rubato* і інш.) і спосабы іх дырыжорскага ўвасаблення.

Паняцце «агогіка» ў дырыжорскім выканальніцтве і яго сутнасць. Тэхналогія выканання.

Тэма 6. Дынаміка ў дырыжыраванні.

Прыёмы і спосабы паказу дынамікі

Паняцце дынамікі ў дырыжыраванні. Адлюстраванне ў дырыжорскім жэсце асноўных нюансаў (*forte*, *piano*, *mezzo forte*, *mezzo piano*). Паступовае змяненне дынамікі (*diminuendo*, *crescendo*) і яе ўвасабленне ў дырыжорскім жэсце.

Раптоўнае змяненне дынамікі (*subito forte*, *subito piano*) і яе адлюстраванне ў дырыжорскім жэсце. Затрыманы аўфтакт, тэхналогія яго выканання.

Тэма 7. Штрыхі ў дырыжорскім жэсце.

Паняцце артыкуляцыі

Штрыхі (*legato*, *staccato*, *non legato*) у дырыжорскім жэсце. Прынцыпы падыходу да выбару дырыжорскага штрыха.

Паняцце дырыжорскай артыкуляцыі. Інтанацыйнае, рытмічнае, дынамічнае, тэмбравае развіццё мелодыі. Адлюстраванне ў дырыжорскім жэсце асаблівасцей фразіроўкі.

Тэма 8. Спецыфіка дырыжывавання акцэнтаў і сінкоп

Сутнасць акцэнтаў і сінкоп у дырыжорскім выканальніцтве і спосабы іх выканання. Пункцірны, сінкапіраваны рытмы і спосабы іх адлюстравання ў дырыжорскім жэсце.

Акцэнты і сінкопы на лічбавую долю. Акцэнты і сінкопы паміж долямі. Розныя віды акцэнтаў і сінкоп у музычных творах эстраднай і джазавай музыкі («beat», «for beat», «off beat», «kick beat»). Суадносіны метрычнага пульсу і акцэнтацыі. Работа над практыкаваннямі па ўдасканаленні паказу акцэнтаў і сінкоп.

Тэма 9. Паўзы, цэзуры, ферматы

Віды паўз і паўзы ў пачатку твора, звычайныя, генеральныя, цэзуры. Спосабы адлюстравання паўз у дырыжорскім жэсце.

Фермата. Віды фермат. Фермата над нотай, тактавай рысай, над паўзай. Асноўныя прыёмы зняцця фермат. Ферматы са змяненнем і без змянення дынамікі.

Тэма 10. Пераменны метр і размер.

Поліметрыя і полірытмія

Пераменны метр і размер. Прынцыпы змены дырыжорскіх схем пры наяўнасці пастаяннага і эпизадычнага пераменнага метра і размеру. Праблема поліметрыі і полірытміі пры рабоце над сучасным музычным матэрыялам. Спалучэнне розных рытмічных фігур у фактуры твора і правілы іх адлюстравання ў дырыжываванні. Поліметрыя ў дырыжываванні.

Тэма 11. Дырыжорска-выканальніцкі аналіз твора

Дырыжорска-выканальніцкі аналіз твора. Адлюстраванне ўсіх асаблівасцей твора ў дырыжорскім працэсе. Музыка-тэарэтычны аналіз твора. Раскрыццё музычнай формы, аналіз мелодыі, гармоніі, метрарытму, тэмпу, фактуры і іншых сродкаў мастацкай выразнасці.

Паняцце інтэрпрэтацыі ў дырыжорскім выканальніцкім мастацтве.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. *Казачков, С.* Дирижерский аппарат и его постановка / С. Казачков. – М. : Музыка, 1967. – 11 с.
2. *Канн, Э.* Элементы дирижирования / Э. Канн ; пер. с англ. Д. Э. Далгота. – Л. : Музыка, 1980. – 216 с.
3. *Канерштейн, М. М.* Вопросы дирижирования : учеб. пособие для муз. вузов / М. М. Канерштейн. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Музыка, 1972. – 255 с.
4. *Малько, Н. А.* Основы техники дирижирования / Н. А. Малько. – Л. : Музыка, 1965. – 134 с.
5. *Маталаев, Л.* Основы дирижерской техники : метод. пособие / Л. Маталаев ; общ. ред. С. Скрипки. – М. : Сов. композитор, 1986. – 208 с.
6. *Мусин, И.* Техника дирижирования : практ. руководство / И. Мусин. – 2-е изд., доп. – СПб. : Просветит.-изд. центр «Деан–Адиа–М», 1995. – 295 с.
7. *Ольхов, К.* Теоретические основы дирижерской техники / К. Ольхов. – 3-е изд. – СПб. : Музыка, 1990. – 200 с.
8. *Ратнер, С.* Элементарные основы дирижерской техники / С. Ратнер. – Минск : Изд-во М-ва высш., сред. спец. и проф. образования БССР, 1961. – 47 с.
9. *Свечков, Д.* Основные элементы дирижерской техники : учеб. пособие / Д. Свечков ; М-во культуры РСФСР, Глав. упр. учеб. заведений и кадров. – М., 1966. – 45 с.

Дадатковая

1. Асаблівасці дзейнасці аматарскіх духавых, эстрадных аркестраў і ансамбляў на сучасным этапе развіцця мастацкай культуры Беларусі : навуч.-метадыч. дапам. / Беларус. ун-т культуры ; склад.: С. І. Ажыгін [і інш.]. – Мінск : БУК, 1994. – 106 с.
2. *Еремиаш, О.* Практические советы по дирижированию / О. Еремиаш ; под ред. В. С. Смирнова. – М. : Музыка, 1964. – 72 с.
3. *Ержемский, Г.* Психология дирижирования. Некоторые вопросы исполнительства и творческого взаимодействия дирижера с музыкальным коллективом / Г. Ержемский. – М. : Музыка, 1984. – 79 с.

4. *Иванов-Радкевич, А.* О воспитании дирижера / А. Иванов-Радкевич. – М. : Музыка, 1973. – 79 с.

5. *Карацееў, А. Л.* Змест і практычная накіраванасць навучальна-творчага працэсу ў аркестры духавых інструментаў (арганізацыйна-метадычныя, мастацка-выканальніцкія аспекты работы аматарскага і прафесійнага калектыву) : вучэб.-метадыч. дапам. / А. Л. Карацееў. – Мінск : Мінскі ін-т культуры, 1993. – 27 с.

6. *Кондрашин, К.* О дирижерском прочтении симфоний П. И. Чайковского / К. Кондрашин. – М. : Музыка, 1977. – 383 с.

7. *Мазанік, В. У.* Айчынная музыка: станаўленне дырыжорскай адукацыі / В. У. Мазанік // Асновы мастацтва. – 1997. – Вып. 9. – С. 54–62.

8. *Мазанік, В. У.* Асаблівасці падрыхтоўкі кіраўнікоў аркестравых калектываў на ФЗН у Беларускам універсітэце культуры // Выкарыстанне інавацыйных тэхналогій у арганізацыі дыстанцыйнага навучання студэнтаў-завочнікаў : матэрыялы навук.-метадыч. канф., Мінск, 2–3 лют. 1998 г. / Беларус. ун-т культуры. – Мінск, 1996. – С. 95–100.

9. *Малько, Н.* Воспоминания. Статьи. Письма / Н. Малько. – Л. : Музыка, 1972. – 383 с.

10. *Ольхов, К.* Теоретические основы дирижерской техники / К. Ольхов. – 3-е изд. – Л. : Музыка, 1990. – 200 с.

11. *Сидельников, Л.* Симфоническое исполнительство / Л. Сидельников. – М. : Сов. композитор, 1991. – 286 с.

12. *Смирнов, Б.* Дирижерско-симфоническое искусство: музыкально-эстетические и социально-психологические аспекты / Б. Смирнов. – СПб. : Композитор, 2003. – 294 с.

13. *Хайкин, Б.* Беседы о дирижерском ремесле / Б. Хайкин. – М. : Сов. композитор, 1984. – 264 с.

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа студэнтаў па дысцыпліне «Дырыжыраванне» ажыццяўляецца падчас пазааўдыторных заняткаў. Для яе эфектыўнай арганізацыі студэнтам мэтазгодна вывучаць партытуру музычнага твора комплексна – на занятках па дырыжыраванні, чытанні аркестравых партытур. Пасля знаёмства з музычным матэрыялам падчас аўдыторных заняткаў з выкладчыкам студэнту прапануецца самастойна праслухаць аўдыязапісы твора, прааналізаваць выканальніцкія інтэрпрэтацыі розных дырыжораў. З мэтай актывізацыі вучэбнай дзейнасці студэнтам прапануецца праца з масівам класічнай сімфанічнай літаратуры, а таксама з творамі, створанымі з выкарыстаннем эстрадна-джазавай стылістыкі. Важнай умовай засваення трывалых ведаў студэнтамі па дысцыпліне «Дырыжыраванне» з'яўляецца суаднясенне музычнага матэрыялу з адпаведнымі навукова-тэарэтычнымі крыніцамі і аўдыявізуальнымі дакументамі.

Пералік рэкамендаваных сродкаў дыягностыкі вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнтаў

Кантроль вучэбнай дзейнасці студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне «Дырыжыраванне» ажыццяўляецца з дапамогай наступных форм дыягностыкі засваення вучэбнага матэрыялу:

- індывідуальнае выкананне музычных твораў;
- абмеркаванне выканання музычнага твора на занятку;
- відэазапіс выканання музычнага твора;
- аналіз відэазапісу;
- напісанне анатацыі да выкананых твораў;
- вуснае апытанне;
- кантрольны ўрок;
- залік.

Патрабаванні да атэстацыі

Кантрольны ўрок

Студэнт павінен прадрыжыраваць на памяць пад фартэ-піяна два рознахарактарныя творы, прадэманстраваць ступень засваення дырыжорскага выканальніцкага комплексу. Выкананне праграмы павінна быць эмацыянальна выразным, адпавядаць намеру кампазітара.

Залік

Студэнт павінен прадрыжыраваць на памяць пад фартэ-піяна два рознахарактарныя творы складанай формы – часткі твораў сімфанічнага цыкла (санатнае алегра), уверцюру, прадэманстраваць ступень засваення дырыжорскага выканальніцкага комплексу, адказаць на пытанні калёквіуму. Выкананне праграмы павінна быць эмацыянальна выразным, адпавядаць намеру кампазітара.

Калёквіум

Патрабаванні да калёквіуму складаюцца з некалькіх раздзелаў, кола пытанняў якіх закранае як спецыяльныя, так і агульныя музычныя веды:

- агульная характарыстыка творчасці кампазітара і выконваемага твора;
- аналіз партытуры;
- тэарэтычныя пытанні па тэхніцы дырыжыравання.

I раздзел

- характарыстыка творчасці кампазітара, творы якога выконвае студэнт;
- асноўныя жанры, у якіх працаваў кампазітар, буйнейшыя творы;
- агульная характарыстыка твора, які выконваецца;
- форма музычнага твора;
- танальны план, фактура, элементы аркестравай фактуры;
- вызначэнне асноўных і другарадных кульмінацый твора;
- агогіка.

II раздзел

- склад аркестра;
- назвы музычных інструментаў;
- строй і дыяпазон музычных інструментаў;
- асноўныя штрыхі;
- тэрміны партытуры (тэмпы, нюансы, характар выканання);
- фактура.

III раздзел

- паняцце аўфтакта;
- асноўныя віды аўфтакта;
- функцыі аўфтакта;
- пазіцыі рук, функцыі правай і левай рукі;
- дырыжорскія схемы;
- дынаміка і дырыжорскі жэст;
- тэмы і дырыжорскі жэст;
- паўзы, цэзуры, ферматы;
- пераменны метр і размер;
- поліметрыя і полірытмія.

Вучэбнае выданне

ДЫРЫЖЫРАВАННЕ

*Вучэбная праграма ўстанова вышэйшай адукацыі
на вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці
1-17 03 01 Мастацтва эстрады (на напрамках),
напрамку спецыяльнасці
1-17 03 01-01 Мастацтва эстрады (інструментальная музыка)*

Карэктар В. Б. Кудласевіч
Тэхнічны рэдактар Л. М. Мельнік

Падпісана ў друк 2016. Фармат 60x84 ¹/₁₆.
Папера офісная. Рызаграфія.
Ум. друк. арк. 0,82. Ул.-выд. арк. 0,42. Тыраж экз. Заказ .

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/177 ад 12.02.2014.
ЛП № 02330/456 ад 23.01.2014.
Вул. Рабкораўская, 17, 220007, г. Мінск.